

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ
وَعَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ
وَعَلَى صَاحِبِ الرَّيْطَانِ

درس اول

تعریف علم نحو: علم به اصولی است که ما را از احوال و تغییرات الفاظ هنگام قرار گرفتن در جملات آگاه می سازد.

جاء علی

رأیت علیاً

سلمت علی سعید

موضوع علم نحو: کلمه و کلام

فایده علم نحو: حفظ زبان از خطا

الفاظ مبنی: کلماتی که حرکت حرف آخر آن تغییر نمی کند. جاء هذا الرجل رأیت هذا الرجل

معرب: کلماتی که آخرشان تغییر کرده و با نقش های مختلف اعراب به مختلف می گیرند. کتاب کتاباً کتاب

* **اعراب مبنی و معرب:** مبنی ها سماعی است اما برای اعراب کلمات معرب قواعدی وجود دارد.

* **اعراب فعل:** مرفوع (یکتب) / منصوب (لن یکتب) / مجزوم (لم یکتب)

* **اعراب اسم:** مرفوع (دار) / منصوب (داراً) / مجرور (دار)

اسماء مبنی عبارتند از:

ضمائر هو / هی / انت / ک / نا / ایتاک و ...

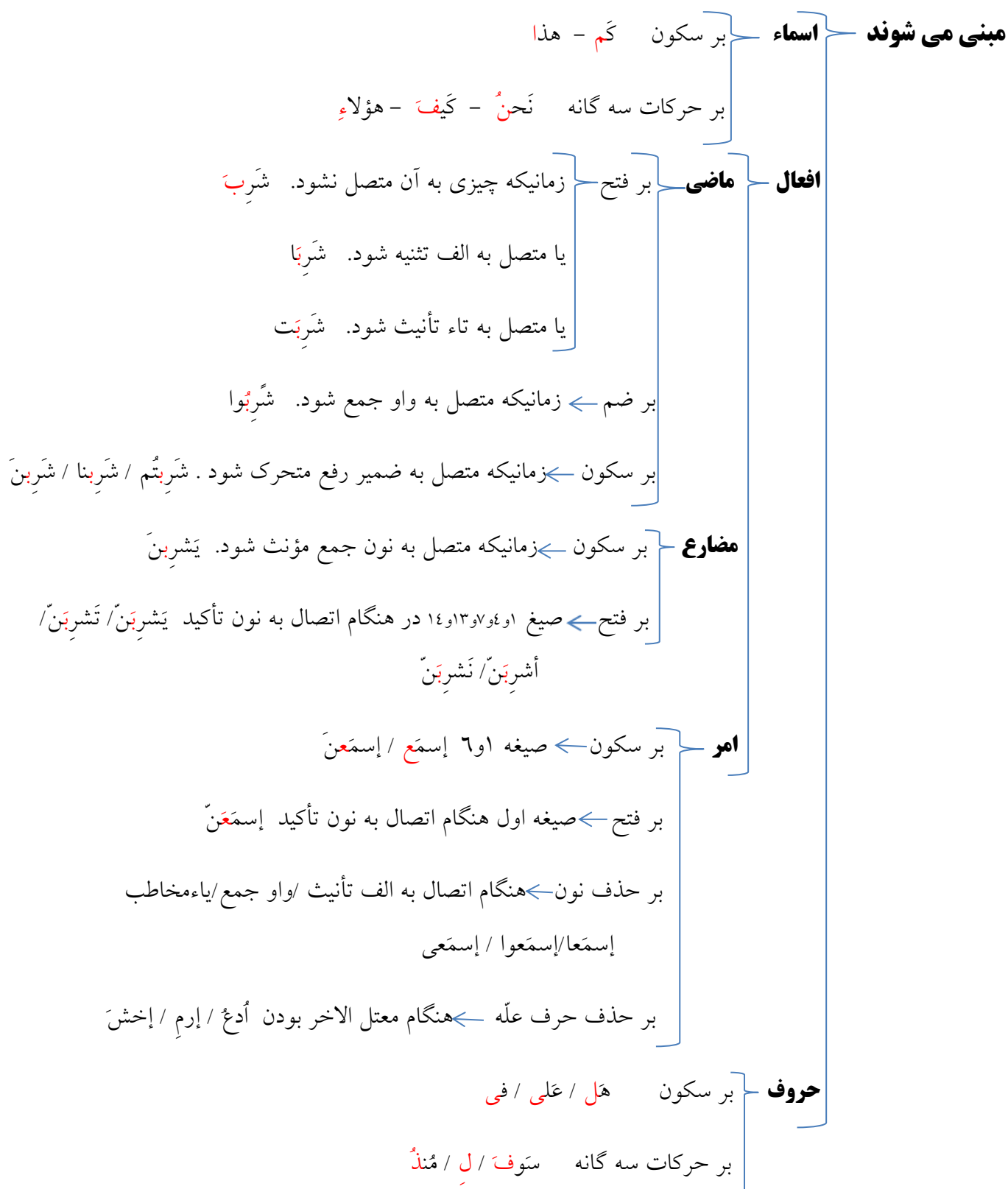
موصولات الّذی / الّذین / من و ...

اسماء اشاره هذا / ذلک / تلک و ...

اسماء شرط من / ما / مهما / کیفما و ...

اسماء استفهام این / کم و ...

بعضی ظروف حیث / أمس و ...

۱) افعال ماضی، مضارع و امر زمانیکه متصل به نون تأکید یا نون جمع مؤنث شوند مبنی می شوند.

۲) نون تأکید در صیغه های ۱، ۴، ۷، ۱۳ و ۱۴ به فعل مضارع متصل می شود.

نکته

درس دوم

مواضع رفع فعل مضارع: فعل مضارع در صورت خالی بودن از ادوات ناصبه و جازمه و مبنی نبودن مرفوع می باشد. (مضارع های مبنی صیغه ۶ (یکتبن) و ۱۲ (تکتبن) و صیغه ۱، ۴، ۷، ۱۳، ۱۴ در صورت گرفتن نون تاکید مثل: یکتبن)

مواضع نصب فعل مضارع: ادوات ناصبه + فعل مضارع

ادات ناصبه } **بذاته:** آن * - لن * - کی ، لکی * _ إذن * **أريد أن أتعلم**

به آن مقدره: } **حتى** **إضرب المذنب حتى يتوب** (تعلیل) / **أدرُس حتى أرجع** (انتهای غایت)

لام **خُذِ الدَّوَاءَ لِتَبْرَأَ** (تعلیل) / **لَمْ أَكُنْ لِأَهْرَبَ** (لام جحود: مسبوق به کان منفی)

أو **لا أستريح أو أقول الحق** (إلى أن - إلا أن)

فاء سبب در جواب } **طلب** } **امر** **تاجر فتریح**

نهی **لا تدن من النار فتحترق**

استفهام **هل رجع صدیقنا فأسلم علیه؟**

ترجی (آرزوی ممکن) **لعل الصدیق یزورنا فنستأنس به**

تمنی (آرزوی محال) **لیت لی مالاً فأجود**

عرض **ألا تدنو من النور فتبصر؟**

تحضیض **هلاً تدرُس فتحفظ؟**

نفی **لا أعرف دار الصدیق فأزوره**

عرض: طلب چیزی با نرمی و ادب
(ادات: ألا/أما/لو)

تحضیض: طلب چیزی یا برانگیختن بر کاری با شدت
(ادات: هلاً/أنا/لولا/لوما)

واو معیه (همان شرایط فاء سببیت) **لا تنه عن خلق و تأتي مثله** (مع أنك تأتي مثله)

*** آن :** مصدریه می باشد بنابراین (آن) با مابعدش به تأویل مصدر رفته و اعراب محلی می گیرد.

أَرِيدُ أَنْ أَتَعَلَّمَ . (أَرِيدُ التَّعَلَّمَ)

*** لن :** معنای آن نفی مستقبل همراه با تأکید است . لَنْ يَجُودَ الْبَخِيلُ

*** اذن :** در جواب کلام مخاطب می آید . اِحْتَرَمَ رَيْسَكَ اِذْنُ يُكْرِمَكَ

*** کی (کی) :** حرف مصدری است (مثل آن) و افاده تعلیل می کند . اُدْرُسُ كَيْ تَحْفَظَ (اُدْرُسُ لِحِفْظِكَ)

علامت رفع در فعل مضارع } **ضمّه** : ظاهره : زمانیکه صحیح الاخر باشد و مختوم به ضمیر بارز نباشد . يَنْصُرُ

مقدّره : زمانیکه معتل الاخر باشد . تَرْجُو - يَهْدِي - يَرْضَى

ثبوت نون : در صیغه های مثنی ، جمع مذکر و مفرد مؤنث يَنْصُرَانِ يَنْصُرُونَ تَنْصُرِينَ

علامت نصب فعل مضارع } **فتحه ظاهره** : زمانیکه صحیح الاخر یا معتل الاخر (به واو/یاء) باشد . اَنْ يَنْصُرَ / اَنْ اُدْعُو / اَنْ يَجْرِيَ

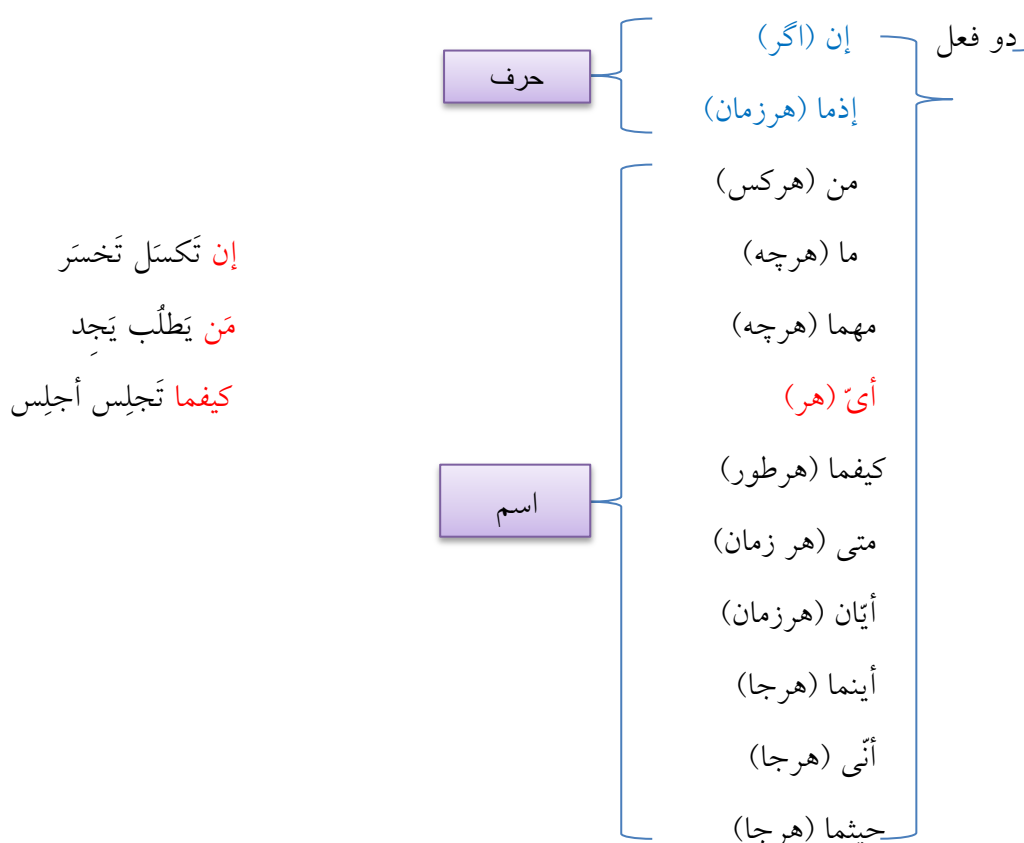
مقدّره : زمانیکه معتل الاخر (به الف) باشد . لَنْ نَرْضَى

حذف نون : در صیغه های مثنی ، جمع مذکر و مفرد مؤنث لَنْ يَنْصُرَا / لَنْ يَنْصُرُوا

درس سوم

مواضع جزم فعل مضارع : ادات جازمه (۱۶ گانه) + فعل مضارع

ادات جازمه } یک فعل : لم / لَمَّا / لام امر / لاءنهی کم + یذهبُ = کم یذهب

هر دو مضارع : هر دو مجزوم ین تصبر تظفر
 هر دو ماضی: هر دو محلا مجزوم ین صبرت ظفرت

وجوه فعل شرط

اولی مضارع و دومی ماضی: اولی مجزوم و دومی محلا مجزوم ین تصبر ظفرت

و جواب شرط

اولی ماضی و دومی مضارع: اولی محلا مجزوم و دومی مجزوم
 مرفوع (خبر برای مبتدای محذوف)
 ین صبرت تظفر / تظفر

<p>دخول فاء جزا</p> <p>بر جواب شرط</p>	<p>و جوابا</p> <p>ماضی مقرون به قد</p> <p>فعل منفی به ما و لن</p> <p>فعل طلبی</p> <p>فعل جامد</p> <p>فعل مقرون به سین و سوف</p> <p>جمله اسمیه</p> <p>مضارع منفی به لا</p> <p>مضارع مثبت</p>	<p>و جوبا</p> <p>مضارع مثبت</p> <p>جوازا</p>	<p>إِنْ آمَنْتَ فَقَدْ خَلَصْتَ</p> <p>إِنْ جَاءَنِي ضَيْفٌ فَمَا أُرْدُهُ / فَلَنْ أُرْدُهُ</p> <p>إِنْ سَقَطَ عَدُوُّكَ فَلَا تَشْمَتْ بِهِ</p> <p>إِنْ تَرَنَى أَقْلَ مَالاً فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُغْنِيَنِي</p> <p>إِنْ زُرْتَنِي فَسَازُورُكَ / فَسَوْفَ أُوْرُكَ</p> <p>مَهْمَا أَرَدْتَ فَإِنِّي مُسْتَعِدٌّ لِقَضَائِهِ</p> <p>إِنْ تَدْرُسْ فَلَا تَخْسِرْ / لَا تَخْسِرْ</p> <p>مَنْ يَطْلُسْ فَيَجِدْ / يَجِدْ</p>
--	---	--	---

<p>علامت جزم فعل مضارع</p> <p>سكون ظاهره: زمانیکه صحیح الاخر باشد. کم یضرب</p> <p>حذف حرف عله: زمانیکه معتل الاخر باشد. لا تدع / کم يقض / ليرض</p> <p>حذف نون: در صیغه های مثنی، جمع مذکر و مفرد مؤنث لا ينصرا / کم ينصروا</p>	<p>علامت جزم فعل مضارع</p> <p>سكون ظاهره: زمانیکه صحیح الاخر باشد. کم یضرب</p> <p>حذف حرف عله: زمانیکه معتل الاخر باشد. لا تدع / کم يقض / ليرض</p> <p>حذف نون: در صیغه های مثنی، جمع مذکر و مفرد مؤنث لا ينصرا / کم ينصروا</p>
--	--

فائده

فعل مضارع مبنی، محلاً مرفوع، منصوب یا مجزوم می شود.

يَنْصُرْنَ / كُنْ تَنْصُرْنَ / لَا تَحْسَبَنَّ

درس چهارم

تعریف فاعل: اسم مرفوعی که بعد از فعل معلوم می آید و دلالت می کند بر کسی که فعل را انجام داده است.

ذَهَبَ سَعِيدٌ لَعِبَ الصَّغِيرُ قَامَتِ فَاطِمَةُ

انواع فاعل:	
اسم ظاهر	جَلَسَتْ فَاطِمَةُ
ضمیر بارز	كُتِبُوا
ضمیر مستتر	ذَهَبَ (هُوَ)
مؤول	بَلَّغْنِي أَنْكَ نَجَّحْتَ (نَجَاحُكَ)

***فائده:** زمانیکه صیغ ۳ و ۹ و ۱۰ مضارع و امر نون تأکید بگیرند فاعل در آنها ضمیر بارز محذوف است.

يَنْصُرُونَ : يَنْصُرُونَ تَنْصُرِينَ : تَنْصُرِينَ

فاعل	
مؤنث حقیقی	بدون فاصل ← و جوب تأنیث سَافَرَتِ مَرِيْمٌ
مؤنث مجازی (اسم ظاهر)	با فاصل
جمع مکسر	جواز تذکیر و تأنیث طَلَعَتْ / طَلَعَتِ الشَّمْسُ
	تَغَيَّرَ / تَغَيَّرَتِ الْاِحْوَالُ

***توجه:** اگر فاعل ضمیری باشد که به مؤنث مجازی بر می گردد واجب است فعل مؤنث باشد. الشمسُ طَلَعَتْ

نکته

۱- اگر فاعل به صورت اسم ظاهر باشد فعل به صورت مفرد می آید.

قَامَا الرَّجُلَانِ ← قَامَ الرَّجُلَانِ تَكَلَّمُوا الْخُطَبَاءُ ← تَكَلَّمَ الْخُطَبَاءُ

۲- فعل + فاعل = جمله فعلیه جاءَ + سَعِيدٌ ذَهَبَتْ + فَاطِمَةُ

علامتهای رفع در اسم معرب

ضمه: در اسم مفرد و جمع مؤنث سالم و جمع مکسر

جاءَ زيدٌ جاءتِ المؤمناتُ ذهبَ الرجالُ

الف: در اسم مثنی

ذهبَ الرجلانِ

واو: در جمع مذکر سالم و اسماء سته (أبوک، أخوک، فوک، حموک، هنوک، ذو مال)

جاءَ المؤمنونَ جاءَ أخوکَ

فائده

(۱) ضمه در آخر اسم مقصور و منقوص و مضاف به یاء متکلم مقدر می شود .

جاءَ موسی / القاضی / معلمی

(۲) اگر اسم مرفوع ما مبنی باشد (ضمیر / اسم موصول / اسم اشاره) محلاً مرفوع می شود .

جاءَ هذا (هذا اسم اشاره مبنی بر سکون و محلاً مرفوع)

درس پنجم

تعریف نائب فاعل: نائب فاعل اسم مرفوعی که بعد از فعل مجهول می آید. (در واقع مفعولی بوده که ا در جای فاعل محذوف قرار گرفته است).

کُتِبَ التَّلْمِیْذُ الرَّسَالَةَ ← کُتِبَ الرَّسَالَةَ
رَزِقَ اللهُ الْفَقِیْرَ مَالاً ← رَزِقَ الْفَقِیْرُ مَالاً

نائب فاعل { مؤنث حقیقی
مؤنث مجازی } تأنیث فعل

سُرِقَتْ سَاعَةٌ - نُصِرَتْ فَاطِمَةُ - تُغْرَسُ الشَّجَرَةُ

نکته

۱- اگر نائب فاعل اسم ظاهر باشد فعل به صورت مفرد می آید.

ضُرِبَ اللِّسَانُ ← ضُرِبَ اللِّسَانُ

سَمِعُوا الشُّهُودَ ← سَمِعَ الشُّهُودَ

۲- فعل + نائب فاعل = جمله فعلیه

أَكَلَ + الطَّعَامُ نُصِرَ + عَلِيٌّ

درس ششم

تعریف مبتدا: اسم مرفوعی در ابتدای جمله بدون عامل لفظی.

علیٌ عادلٌ

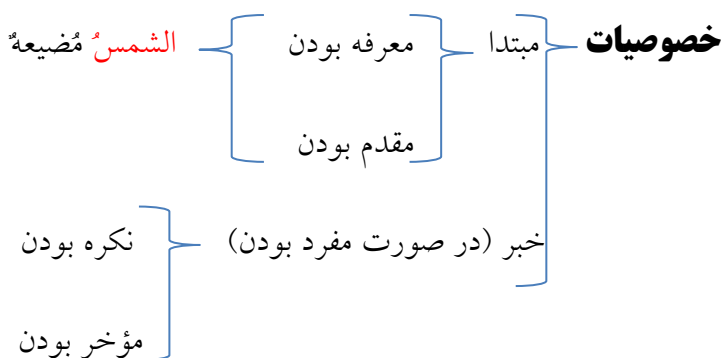
عامل لفظی: کلمه ای که بر کلمه دیگر داخل شده و باعث ایجاد اعراب در آن می گردد.

جاءَ زيدٌ رأیتُ سعیداً فی المدرسة

تعریف خبر: اسم مرفوعی که کامل کننده معنای مبتدا است.

علیٌ عادلٌ

نکره بودن مبتدا جایز است در صورتی که نکره مفیده باشد.
شمسٌ مُضِیْبَةٌ ظَهَرَ

موارد تقدیم خبر بر مبتدا:

- ۱- زمانی که مبتدا محصور باشد. ما قائمٌ إلیٰ زیدٌ إنما جالسٌ الطیبٌ
- ۲- زمانی که خبر ظرف یا جار و مجرور و مبتدا نکره باشد. فی المدرسة عابدٌ جنبُ البیتِ مسجدٌ
- ۳- زمانی که خبر صدارت طلب باشد. کیفٌ حالکِ؟
- ۴- زمانی که در مبتدا ضمیری باشد که به خبر برمیگردد. فی الدارِ صاحبُها

نکته

مبتدا + خبر = جمله اسمیه

الشمسُ + طالعُ العلمُ + نافعُ

انواع خبر

اسم مفرد (جامد-مشتق)

علیُّ اسدٌ / عادلٌ

جمله (اسمیه - فعلیه)

المؤمنُ بشرٌ فی وجهه / یدخلُ الجنةَ

شبه جمله (ظرف - جارومجرور)

زیدٌ فی المدرسه / أمامَ الشجره

* **فائده:** منظور از خبر مفرد در اینجا آن است که جمله نباشد. (اگرچه مثنی، جمع یا مضاف باشد).

درس هفتم

نواسخ } **تعریف:** الفاظی که بر مبتدا و خبر داخل شده و حکم آنها را تغییر می دهند.

رافع اسم و ناصب خبر **کان البرد قارساً**

مصادیق } افعال } ناقصه **کانَ صارَ أصبحَ و...**
 مقاربه **کادَ أوشکَ و...**

حروف } مشبهه **إنَّ أنْ کأنَّ لیت لعلَّ**
 لا نفی جنس

افعال ناقصه } **معرفی** } تصرف کامل **کان أصبح أضحی ظلّ صار أمسی بات**
 تصرف ناقص **مازال ماقتی ما برح ما انفک**
 غیر متصرف **لیس مادام**

عمل } رفع اسم ← **زید قائم** **کان زید قائماً** **أصبح زید باکیاً**

نصب خبر ↓

انواع خبر } مفرد **کان علی اسداً**
 جمله **کان الثوب أطرافه ممزقه**
 شبه جمله **کان الصدیق عندنا**

تقدیم خبر } اسم محصور باشد
 خبر ظرف یا مجرور و مبتدا نکرده باشد. در بحث مبتدا و خبر گذشت.
 خبر صدارت طلب باشد
 در اسم ضمیری باشد که به خبر برگردد

جواز دخول باء بر خبر } **کان** زمانی که منفی باشد: **ما کان الله بظالم**
لیس **لیس الله بظلام للعیید**

معانی افعال ناقصه

- کان:** اتصاف اسم به خبر در زمان گذشته **کان** زیدٌ صَبِيًّا
- أصبحَ:** اتصاف اسم به خبر در زمان صبح **أصبحَ** زیدٌ قائماً
- أضحى:** اتصاف اسم به خبر در زمان ظهر **أضحى** زیدٌ باكياً
- أمسى:** اتصاف اسم به خبر در زمان عصر **أمسى** زیدٌ خائفاً
- ظلَّ:** اتصاف اسم به خبر در زمان روز **ظلَّ** زیدٌ متفكراً
- باتَ:** اتصاف اسم به خبر در زمان شب **باتَ** زیدٌ مهموماً

ما زالَ
ما برحَ
ما فتىَ
ما انفكَّ

← ملازمت خبر با اسم **ما زالَ** زیدٌ أميراً

مادامَ: مقید کردن امری به مدت ثبوت خبر **أقومُ مادامَ** زیدٌ قائماً

لیسَ: نفی **لیسَ** زیدٌ ظالماً

صارَ: تحوّل و انتقال **صارَ** الطینُ خزفاً

معانی تامه این افعال

کان } **ثَبِتَ** **كَانَ** اللهُ وَ لَا شَيْءٌ مَعَهُ
 وَقَعَ ما شاء اللهُ **كَانَ**
 حَضَرَ وَ إِن **كَانَ** ذُو عُسْرَةٍ

أصبحَ
أضحى } داخل شدن در صبح، ظهر و عصر **فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَ حِينَ تُصْبِحُونَ**
أمسى

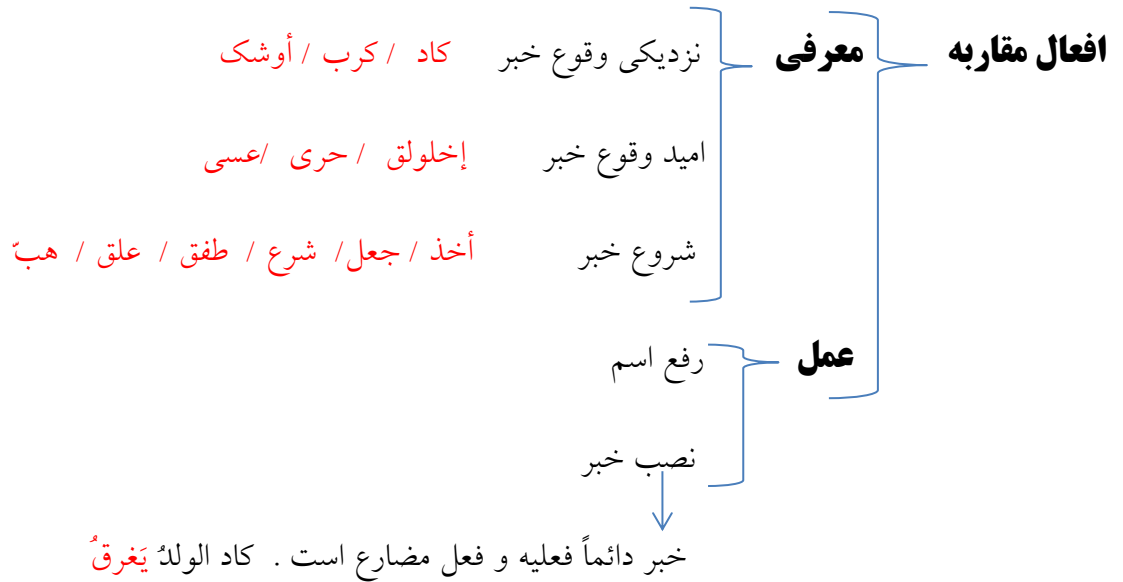
باتَ: برپاداشتن شب

ظلَّ: برپاداشتن روز

صارَ: رَجَعَ **صارَ** زیدٌ إلى تهران / إلى الله **تَصِيرُ** الامورُ

درس هشتم

افعال مقاربه: افعالی که دلالت بر قرب وقوع خبر یا امید آن یا شروع خبر دارند.

اقتران افعال مقاربه به آن یا عدم آن :

وجوب اقتران خبر با آن : حری / إخلولق

غلبه اقتران خبر با آن : عسی / أوشک

وجوب تجرّد از آن : افعال شروع

غلبه تجرّد از آن : کاد / کرب

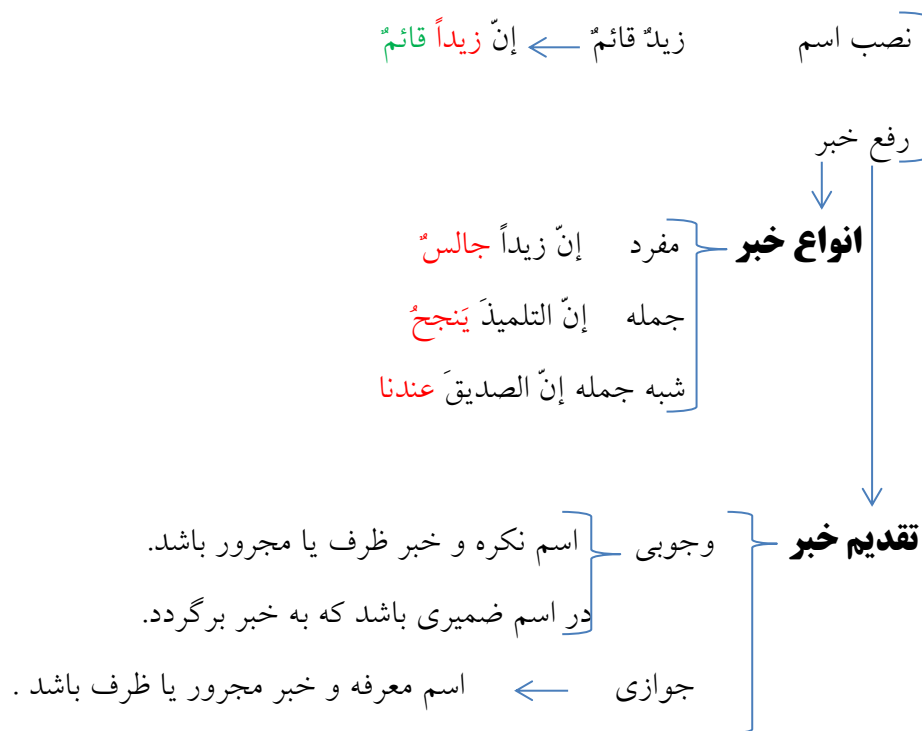
* توجه :

این افعال گاهی از حالت مقاربه بودن خارج می شوند و لازم یا متعدی می شوند و این بیشتر در دو فعل أخذ و جعل اتفاق می افتد.

لا تأخذُه سنّه و لا نوم / إن تتقوا الله يجعل لكم فرقاناً

درس نهم

حروف مصادیق **إِنَّ أَنْ كَأَنَّ لَكِنَّ لَيْتَ لَعَلَّ**

معانی حروف مشابه

إِنَّ و أَنْ : تأکید / كَأَنَّ : تشبیه / لَكِنَّ : استدراک / لَيْتَ : آرزوی محال / لَعَلَّ : آرزوی ممکن

نکته } زمانیکه این حروف ما زائده می گیرند عملشان باطل می شود. **إِنَّمَا الصَّبْرُ مَفِيدٌ**
 جایز می شود دخولشان بر اسماء و افعال **إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ ...**

حرکت همزه

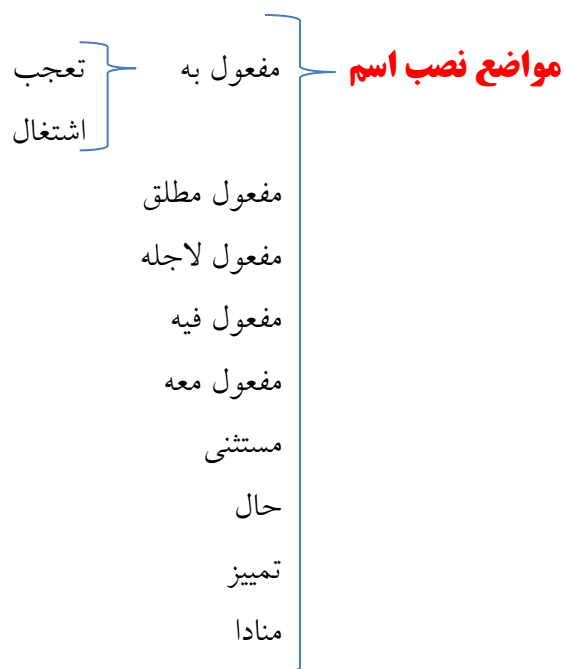
مکسور إِنَّ	در ابتدای کلام
بَعْدَ از فعل قال	بَعْدَ از فعل قال
بَعْدَ طلب	بَعْدَ طلب
بَعْدَ از نداء	بَعْدَ از نداء
بَعْدَ از تَمَّ	بَعْدَ از تَمَّ
بَعْدَ از حَيْثُ	بَعْدَ از حَيْثُ
بَعْدَ از إِذْ	بَعْدَ از إِذْ
بَعْدَ از أَلَا استفتاحیه	بَعْدَ از أَلَا استفتاحیه
بَعْدَ كَلَّا	بَعْدَ كَلَّا

مفتوح أَنَّ	در محل رفع
بَلَّغَنِي أَنْكَ رَاحِلٌ = بَلَّغَنِي رَحِيلَكَ (فاعل)	در محل نصب
عَرَفْتُ أَنْكَ قَادِمٌ = عَرَفْتُ قُدُومَكَ (مفعول)	در محل جر
تَعَلَّمَ فِي صِغَرِكَ لِأَنَّ الْوَقْتَ قَصِيرٌ = لِقَصْرِ الْوَقْتِ (مجرور به لام)	

***توجه:** لام ابتدا مضمون جمله را تأکید می کند و بر اسم یا خبر زمانیکه مؤخر باشند داخل می شوند.

إِنَّ رَبَّكَ لَيْشْهَدُ إِنَّ فِي الدَّارِ لَزَيْدًا

درس دهم

مفعول به : اسمی که فعل فاعل بر آن واقع شده (فعل با فاعل تغییر می کند نه مفعول)

نَصَرَ زَيْدٌ سَعِيدًا يَرِي التَّلْمِيذُ الْمَعْلَمَ

* افعال دو یا چند مفعولی: وَهَبَ - أَعْطَى - رَزَقَ - كَسَا - أَلْبَسَ - سَقَى و ...

علامتهای رفع در اسم معرب

فتحه: در اسم مفرد و جمع مؤنث سالم و جمع مکسر

رَأَيْتُ زَيْدًا نَصَرْتُ الرِّجَالَ

کسره: در جمع مؤنث سالم خَلَقَ السَّمَاوَاتِ

الف: در اسماء سته (أَبَاكَ، أَخَاكَ، فَاكَ، ذَا مَالٍ و ...)

رَأَيْتُ أَبَاهُ نَصَرْتُ أَخَاكَ

یاء: در اسم مثنی و جمع مذکر سالم رَأَيْتُ التَّلْمِیذِیْنِ / التَّلْمِیذَتِیْنِ / المَدْرِسِیْنَ

فائده

۱) فتحه در آخر اسم مقصور و مضاف به یاء متکلم مقدر می شود .

رَأَيْتُ الْفَتَى وَجَدْتُ كِتَابِي

۲) اگر اسم منصوب ما مبنی باشد (ضمیر / اسم موصول / اسم اشاره) محلاً منصوب می شود .

رَأَيْتُ هَؤُلَاءِ (هذا اسم اشاره مبنی بر کسر و محلاً منصوب)

درس یازدهم

تعجب } صیغه تعجب **ما فَعَلَ** - **أَفْعِلْ بِهِ** (هر دو جامدند صرف نمی شوند.)

شرایط فعل تعجب : همان شرایط أفعل تفضیل

حکم متعجب منه } منصوب ← **مَأْجَمَلٌ مَنْظَرُ الرِّیَاضِ**

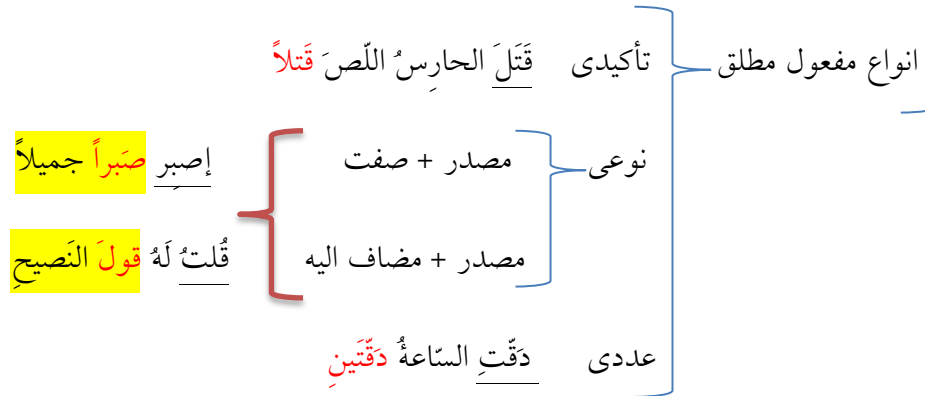
مجرور (به باء زائده) ← **أَجْمَلٌ بِمَنْظَرِ الرِّیَاضِ**

***نکته:** } ما كَانَ أَفْعَلَ : تعجب از ماضی ما **كَانَ** أَحْسَنَ مَنْظَرَ الحَدِيقَةِ

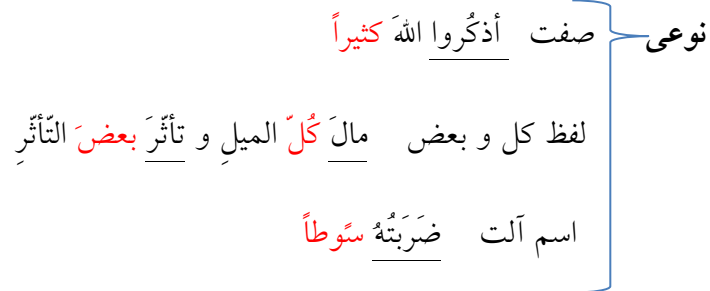
ما **يَكُونُ** أَفْعَلَ : تعجب از آینده ما **يَكُونُ** أَحْسَنَ مَنْظَرَ الحَدِيقَةِ

درس دوازدهم

مفعول مطلق تعریف: مصدری بعد از فعل از لفظ فعل برای تأکید فعل، نوع فعل و عدد فعل

نایب مفعول مطلق تأکیدی لفظ مترادف آن قُمْتُ وَقُوفًا
لفظی از ماده آن (مثل اسم مصدر یا مصدر فعلی دیگر) إغْتَسَلَ غُسْلًا / أَنْبَتَكُمْ نَبَاتًا

عددی اسم عدد جُلِدَ السَّارِقُ عَشْرَ جَلْدَاتٍ

درس سیزدهم

مفعول لاجله **تعریف:** مصدری بعد از فعل برای بیان علت فعل

وَقَفَ الْجَنْدُ إِجْلَالاً لِلْأَمِيرِ

اعراب زمانی که مضاف یا مقرون به الف و لام باشد **لفظاً مجرور محلاً منصوب**

ضَرَبْتُهُ لِتَأْدِيبِهِ

زمانی که مجرد از الف و لام و اضافه باشد **لفظاً ومحلاً منصوب**

ضَرَبْتُهُ تَأْدِيباً

درس چهاردهم

مفعول فیه **تعریف:** اسم منصوبی دال بر زمان یا مکان انجام فعل و متضمن معنای (فی) باشد.

حَضَرْتُ صَبَاحاً أَمَامَ الْمَعْلَمِ

انواع ظرف زمان : صباح

ظرف مکان : أمام

*** ظرف متصرف:** ظرفی که نقش‌های دیگر غیر از ظرف را می‌تواند بپذیرد. (مبتدا/خبر/فاعل و ...)

سِرْتُ يَوْمًا يَوْمَ الْجُمُعَةِ مَبَارَكًا

*** ظرف غیر متصرف:** فقط نقش ظرف بودن یا مجرور بودن را می‌پذیرد. (فوق/تحت/عند/قبل/بعد)

جَلَسْتُ عِنْدَ زَيْدٍ (لفظاً و محلاً منصوب) جِئْتُ مِنْ عِنْدِهِ (لفظاً و محلاً مجرور)

متعلق ظرف هر ظرفی متعلق می‌خواهد

جِئْتُ صَبَاحاً

متعلق ظرف می‌تواند فعل یا شبه فعل مذکور یا محذوف باشد

* اسم مکان و زمانِ متصرف به دو شرط ظرف و منصوب می‌شود } متعلق به فعل یا شبه فعل باشد
متضمن معنای فی باشد

ذَلِك يَوْمَ الْحَسْرَةِ ذَهَبَتْ لَيْلًا جَلَسْتُ يَمِينًا صَدِيقِي

نائب های ظرف

مصدر جئْتُ طُلُوعِ الشَّمْسِ (جئْتُ زَمَانَ طُلُوعِ الشَّمْسِ)

صفت ظرف نُتِمْتُ طَوِيلًا (نُتِمْتُ زَمَانًا طَوِيلًا)

عددی با تمییز ظرف یا مضاف به ظرف سیرتُ ثَلَاثَةَ عَشَرَ فَرَسَخًا / سیرتُ خَمْسَةَ أَيَّامٍ

اسم اشاره به زمان و مکان وَقَفْتُ تَلْكَ النَّاحِيَةَ

آنچه دلالت بر کلیت و جزئیت می‌کند به شرط اضافه به زمان و مکان

مَشَيْتُ كُلَّ النَّهَارِ صُمْتُ تَمَامَ النَّهَارِ

اسم زمان متصرف : مدّه / لحظه / ساعه / يوم / أسبوع / شهر / سنه / صباح / مساء

اسم زمان غیر متصرف : قبل / بعد / الان / ابدا

اسم مکان متصرف : أمام / خلف / یمین / یسار / وسط / کیلومتر / فرسخ / شرق / غرب

اسم مکان غیر متصرف : فوق / تحت / عند / لدن / هنا / ثمّ

درس پانزدهم

مفعول معه	تعریف : اسم منصوب بعد از واو معیه سیرت و الجبل
شرط مفعول معه : مسبوق به	جمله دارای فعل سیر و الشارع
	یا ما استفهامیه ما شأنک و أخاک
	یا کیف استفهامیه کیف أنت و العلم

درس ۱۶

مستثنی : اسمی که بعد از اَلَا و اخوات آن (غیر- سوی- عدا - خلا - حاشا) واقع شده و با حکم ماقبل خود مخالفت می کند. خرج التلامذه الا خالداً

اعراب مستثنی	تام	مثبت : وجوب نصب خرج التلامذه إلا خالداً
		منفی : جواز اتباع ما خرج التلامذه إلا خالداً
		نصب ما خرج التلامذه إلا خالداً
		ناقص : اعراب به حسب نیاز جمله

ما جاء إلا سلیم - ما رأیت إلا سلیماً - لا أسلم إلا علی سلیم

اخواتِ إِيَّا

* استثنا به واسطه غیر و سوی

۱- خود غیر و سوی اعراب مستثنا به الا را می گیرند.

۲- مستثنای ما کلمه بعد (غیر و سوی) است که دائماً مجرور است (به واسطه مضاف الیه بودن)

نَجَحَ الطَّلَابُ غَيْرَ الْكِسْلَانِ / زَيْدٍ (تام و موجب)

* عدا و خلا و حاشا } حرفند : ما بعد آنها مجرور

} فعلند (مسبق به ما) : ما بعد آنها منصوب (بنابر مفعول بودن) نَجَحَ الطَّلَابُ مَاخِلَا الْكِسْلَانِ

درس ۱۷

حال: اسمی که بعد از تمام شدن کلام ذکر می شود برای بیان هیئت فاعل یا مفعول یا مجرور هنگام وقوع فعل.

جاء القائلُ ظافراً

انواع حال

- مفرد شرط
 - نکره و مشتق بودن شَرِبْتُ الدَّوَاءَ نافعاً
- معرفة بودن صاحب حال

جامد می تواند باشد به شرطی که به تأویل مشتق برود

تشبیه: كَرَّ عَلَىَّ أَسَدًا (أى مشبها بالاسد) ترتیب: عَلِمْتُهُ الْعَرَبِيَّةَ بَاباً بَاباً (أى مرتباً)

تسعير: بَيْعَ الْقَمْحِ مُدًّا بِدِرْهَمٍ (أى مُسَعَّرًا) مشاركه: بَعْتُهُ يَدًا بِيَدِهِ (أى متقابضين)

اسمیه جمله أَطْلُبُ الْعِلْمَ وَ أَنْتَ فَتَى

فعلیه سَمِعْتُ الشَّاعِرَ يُنْشِدُ

شبه جمله ظرف رَأَيْتُ الْهَيْلَالَ بَيْنَ السَّحَابِ

جار و مجرور أَبْصَرْتُ شُعَاعَهُ فِي الْمَاءِ

*** جمله حالیه نیازمند رابط است** ضمیر: در صورتیکه جمله فعلیه باشد و ماقبل آن معرفه باشد

جاء الغلامُ (معرفة) يَرْكُضُ (هو مستتر)

واو حالیه: در صورتیکه جمله اسمیه باشد.

خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَ (رابط) هُمْ أَلُوفٌ (جمله اسمیه)

درس ۱۸

تمییز: اسم نکره منصوبی که از کلمه یا نسبت رفع ابهام می کند. إِشْتَرَيْتُ رَطْلًا زَيْتًا

انواع تمییز } ذات یا مفرد: رفع ابهام از کلمه ماقبل را می کند. إِشْتَرَيْتُ سَوَارًا ذَهَبًا
نسبت: رفع ابهام از جمله ماقبل می کند. إِزْدَادَ سَعِيدٍ عِلْمًا

*** تمییز مفرد از کلمات ذیل رفع ابهام می کنند:**

اسماء وزن إِشْتَرَيْتُ رَطْلًا سَمْنًا (تمییز وزن)

اسماء کیل إِشْتَرَيْتُ مِدًّا قَمْحًا (تمییز کیل)

اسماء مساحت إِشْتَرَيْتُ ذِرَاعًا أَرْضًا (تمییز مساحت)

اسماء عدد از ۱۱ تا ۹۹ إِشْتَرَيْتُ عِشْرِينَ كِتَابًا (تمییز عدد)

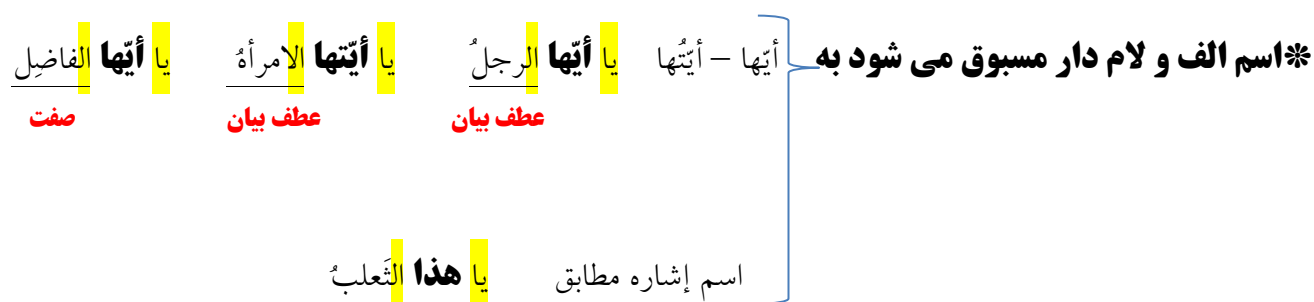
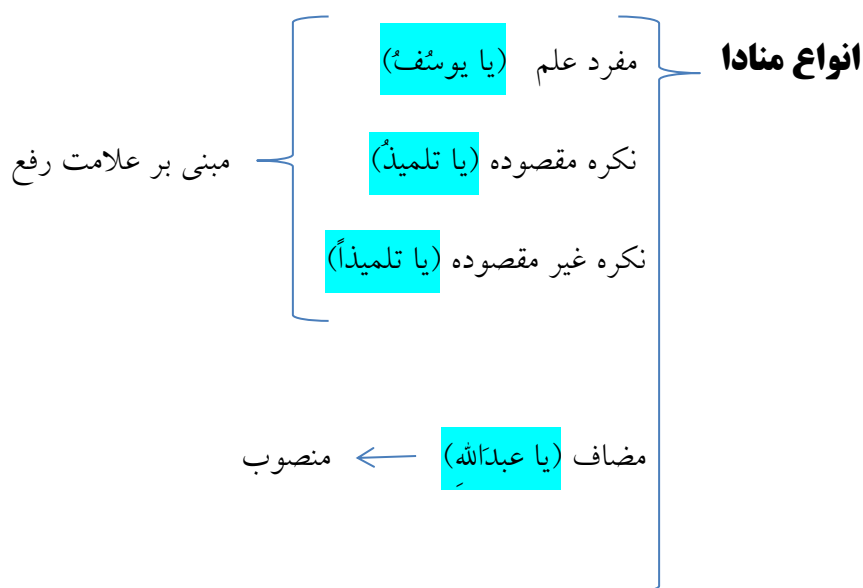
تمییز وزن و کیل و مساحت جایز است } مجرور شدن به اضافه إِشْتَرَيْتُ رَطْلًا سَمْنٍ
مجرور شدن به من إِشْتَرَيْتُ رَطْلًا مِنْ سَمْنٍ

درس ۱۹

منادا: اسمی که طلب می شود اقبال و روی آوردنش با یکی از حروف ندا که جانشین فعل (أنادی) هستند.

یا حسینُ : أنادی حسینَ

***حروف ندا:** یا - آیا - ای - همزه

*اسم جلاله الله فقط با یا مورد ندا قرار می گیرد و با اینکه (ال) دارد بعد (یا) قرار می گیرد. یا اللهُ

*گاهی حرف ندا از الله حذف شده و عوض آن میم مشدّد در آخر آن می آید. اللهمَّ

*حرف نداء (یا) قبل عَلم ، مضاف و أَيُّهَا جایز است که حذف شود. یوسفُ أعرِضْ / رَبَّنَا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ

درس ۲۰

مواضع جر

به واسطه حروف فی الدار

به واسطه مضاف الیه واقع شدن غلام زید

* حروف جر ۱۷ حرف هستند

مشترک بین اسم ظاهر و ضمیر مِنْ - إِلَى - عَنِ - عَلَى - فِي - لَام - بَاء

إِلْتَقَيْتُ بِالرَّجُلِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ

مختص به اسم ظاهر رُبَّ - مُذ - مُنْذُ - حَتَّى - كَاف - وَاو قسم - تاء قسم

خلا، عدا و حاشا نیز حروف جر هستند

وَاللَّهِ

رُبَّ رَجُلٍ كَرِيمٍ لَقِيْتُهُ

* رُبَّ: به نکره موصوفه اختصاص دارد.

* رُبَّ: کلمه را لفظاً مجرور و محلاً مرفوع می کند بنا بر مبتدا بودن.

* تاء: اختصاص به اسم جلاله الله دارد. تَاللَّهِ

* حروف جر دائماً نیاز به متعلق دارند

(تفضیل)

فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

وَضَعْتُ الْقَلَمَ عَلَى الْكُرْسِيِّ

فعل محذوف زید (یکون) فی الدار

فائده

اقسام حرف جر

- ۱) حرف جر اصلی : هم معنی دارد هم متعلق می خواهد .
ذهبتُ **مِنَ** البيتِ **إِلَى** المسجدِ
- ۲) حرف جر زائد : معنای خاصی نداشته و متعلق هم نمی خواهد . صرفاً برای تأکید است .
ما زارتی **مِنَ** أحدٍ
- ۳) حرف جر شبه زائد : معنا دارد ولی متعلق نمی خواهد .
رُبَّ رجلٍ کریمٍ لَقِيتُهُ

علامتهای جر در اسم معرب

- کسره :** در اسم مفرد منصرف و جمع مؤنث سالم و جمع مکسر
وَصَلْتُ **إِلَى** الدارِ مررتُ **بِ** الطالباتِ / بالرجالِ
- فتحه :** در اسمهای غیر منصرف مررتُ **بِ** ابراهیمِ
- یاء :** در مثنی و جمع مذکر سالم و اسماء سته (أبیک، أخیک، ذی مال و ...)
مررتُ **بِ** التلمیذینِ / بالمدرّسینِ / **بِ** ذی علمِ
- یاء :** در اسم مثنی و جمع مذکر سالم رأیتُ التلمیذینِ / التلمیذتینِ / المدرّسینِ

فائده

- ۱) کسره در آخر اسم مقصور و منقوص و مضاف به یاء متکلم مقدر می شود .
مررتُ **بِ** الفتی / بالقاضی / **بِ** الوالدی
- ۲) اگر اسم مجرور ما مبنی باشد (ضمیر / اسم موصول / اسم اشاره) محلاً مجرور می شود .
مررتُ **بِ** هذا (هذا اسم اشاره مبنی بر سکون و محلاً مجرور)

اسم غیر منصرف: اسمی که کسره و تنوین نمی گیرد.

رأیتُ یعقوبَ / مررتُ بیوسفَ

اقسام غیر منصرف

(۱) علم +

مؤنث آمنه / حمزه / مریم / مکه

أعجمی (علم در غیر عربی و زائد بر سه حرف) ابراهیم / اسحاق

علم عربی و اعجمی سه حرفی منصرف است: محمد، صالح، شعیب، هود / نوح، لوط، شیث

ان زائد سلیمان / عمران / رضوان

وزن فعل احمد / یزید / یثرب / تغلب

(۲) صفت +

وزن فعل افضل / احسن / احمر

وزن فعلا (در صورتیکه مؤنث آن فعلی باشد) عطشان (عطشی) / شعبان (شبعی) / بخلاف ندمان (ندمانه)

(۳) جمع مکسر +

وزن مفاعل مساجد / مکارم / منابر

وزن مفاعیل مصابیح / قنادیل / دنانیر

(۴) **اسم مختوم به الف تأنیث مقصوره یا ممدوده** سکری / مرضی / سلمی / حمراء / شعراء / بُشری / ذکری / زکریا

(۵) کلمه آخر جمع آخری

* **اسم غیر منصرف وقتی اضافه شود یا ال بگیرد منصرف می شود. مررتُ بافضل العلماءِ**

درس ۲۱

مضاف الیه: اسمی که نسبت داده می شود به اسم سابق

خادمُ الحسینِ طلوعُ الشمسِ

*** ال مضاف در هنگام اضافه می افتد:**

الكتاب + المعلم = کتابُ المعلمِ

*** تنوین در مفرد و نون در مثنی و جمع از کلمه ی مضاف می افتد.**

كتابٌ + المعلم = کتابُ المعلمِ

كتابان + المعلم = کتابا المعلمِ

قاصدون + البلد = قاصدواالبلد

درس ۲۲

نعت: تابعی است که صفت اسم ماقبل خود را بیان می کند.

رجلٌ عالمٌ الكتابُ العظیمُ امرأةٌ مؤمنةٌ منعوت (موصوف) + نعت (صفت)

انواع نعت: **حقیقی:** ویژگی اسم ماقبل (منعوت) خود را بیان می کند

- تاریف و تنکیر جاء رجلٌ **عاقلاً**
- تذکیر و تانیث جاء امرأةٌ **عاقلةً**
- افراد و تشنیه و جمع
- اعراب

سببی: ویژگی اسم بعد خود را بیان می کند

- دائماً مفرد است.
- تبعیت از مابعد در تذکیر و تانیث جاء رجلٌ **عالمه** أمها
- تبعیت از ماقبل در تعریف و تنکیر
- اعراب

علامت نعت سببی:

نعت + اسم ظاهر مرفوع + ضمیری که به منعوت برمی گردد. جاء **زيد** العادل **أبوه**

رأيتُ رجلاً **محزوناً** أبوه
اسم مفعول نائب فاعل

جاء رجلٌ **كثيراً** ماله
ص مشبهه فاعل

رأيتُ غلاماً **عالمه** أبوه
اسم فاعل فاعل

*جمله و شبه جمله بعد از نکره نعت می شود.

سمعتُ شاعراً **يُنشِدُ** أخذتُ قلماً **من القصب**

درس ۲۳

عطف: آمدن لفظی به دنبال لفظ دیگر بواسطه ی حروف عطف

جاء سعیدٌ و أمیرٌ

معطوف علیه حرف عطف معطوف

حروف عطف: و - ف - ثم - أو - أم - لكن - لا - بل - حتی

انواع عطف

عطف اسم بر اسم جاء الکریم و البخیل

عطف فعل بر فعل جاء سعیدٌ و جلسَ *بہتر است زمان فعل ها یکی باشد.

عطف بر ضمیر مستتر؛ وجوب تأکید آن با ضمیر منفصل مرفوعی جاء هو و أبوه

عطف بر ضمیر متصل مرفوعی؛ وجوب است فاصله شدن :

(۱) ضمیر منفصل مرفوعی جئت أنت و أخوک

(۲) مفعول به أکرمت أخاک و زیدٌ

(۳) لا نافیہ ما ضربت و لا زیدٌ أخاک

عطف بر ضمیر متصل منصوبی؛ بدون هیچ شرطی نصرتک و زیداً

عطف بر ضمیر متصل مجروری؛ وجوب تکرار خافض (حرف جر/مضاف) سلّمْتُ علیہ و علی أخیه

کیفَ حاک و حالٌ أخیک

درس ۲۴

تأکید: تابعی است که ذکر می شود برای تثبیت ماقبلش

جاء یوسف **نفسه**

انواع تأکید } **لفظی** تأکید با تکرار لفظ جاء **زیدٌ و زیدٌ** / جاء **جاء زیدٌ** / نعم نعم / **طلع الشمس طلع الشمس**

} **معنوی** تأکید با الفاظ مخصوص تأکید نفس - عین - کِلا و کِلتا - کل - اجمع - جمیع - عامه

فأئده

(۱) تأکید ضمیر مستتر یا متصل مرفوعی با ضمیر منفصل مرفوعی نیز تأکید لفظی می باشد .

إذهب أنت **ذَهَبْتُ أَنَا**

(۲) کمی تغییر در تأکید لفظی اشکالی ندارد.

فَمَهَّلِ الكافرینَ أمهَلَهُمْ رُویداً

(۳) واجب است اتصال این الفاظ به ضمیری مطابق مؤکد

جاء الامیر **عینه** رأیت الفرقة **كلها**

(۴) کِلا و کِلتا ؛ برای تأکید مثنی هستند و اعراب مثنی می گیرند.

یداک کلتاهما نظیفتان

درس ۲۵

بدل: تابعی که منظور متبوع خود را بیان می کند و توضیحی در مورد آن می دهد و مثل تفسیر بعد از ابهام است.

جاء یوسفُ أخوکَ جاء علیُّ امیرُ المؤمنین

انواع بدل

- کل از کل** جاء ابراهیمُ صدیقهُ
- جزء از کل** سَقَطَ البیتُ سَقْفُهُ
- اشتمال (أعراض متبوع)** أعجبنى زیدُ علمُهُ

* وجوب اتصال ضمیری به بدل در بدل جزء و اشتمال که به مبدل منه برگردد.

قرأتُ الكتابِ نصفهُ یسرُنّی الامیرُ عفوهُ